

ALUMNES DEL REIAL COL·LEGI DE CIRURGIA DE BARCELONA (1760-1843) DEL BAIX EMPORDÀ

JOSEP Mª MASSONS

En un treball nostre anterior⁽¹⁾, després d'exposar la situació dels cirurgians catalans en començar la segona meitat del segle XVIII, analitzàvem la creació per Pere Virgili del Reial Col·legi de Cirurgia de Barcelona i encetàvem un estudi dels seus alumnes relacionats amb el Baix Empordà. Ara completem aquell treball.

EL FRACÀS ESCOLAR

De l'examen dels quadres del treball anterior, se'n desprenen els comentaris següents.

Sigles:

RCC = Reial Col·legi de Cirurgia.

AGS = Arxiu General de Simancas.

AUC = Arxiu de la Universitat de Cervera (a la Biblioteca General de la Universitat de Barcelona). El número subratllat correspon al volum -quan es tracta d'un llibre- i la xifra següent és la de la pàgina. Quan aquestes només van numerades per una cara la lletra D, darrera de la xifra indica que la dada figura al dors. Quan el document es troba en una caixa, posem la paraula caixa seguida del seu número i de les sigles del document sempre que ens ha estat possible.

Segòvia = Arxiu General Militar de Segòvia. Els expedients personals estan ordenats per ordre alfabètic. Per això no posem cap indicació especial.

(1) Estudis del Baix Empordà, 15, 141, 1996.

Total alumnes matriculats	240
---------------------------	-----

Total alumnes graduats	176
------------------------	-----

El que vol dir que 74 alumnes (el 31%) no van arribar a acabar la carrera. Podríem, doncs, parlar d'un 31% de fracassos escolars, la qual cosa no és ben bé veritat perquè si bé és cert que d'uns quants alumnes en tenim constància d'haver abandonat els estudis o haver estat expulsats del Col·legi, d'altres sabem que van decidir passar-se a una Facultat de Medicina. Posarem uns quants exemples viscuts.

Comencem per un cas que no pot considerar-se fracàs. Joan Julian i Ferran es va matricular el 25 de setembre de 1773, però per la raó que fos no va començar a estudiar fins al curs 1779-1780. Va aprovar els exàmens de 1780 i 1781, i el 10 de maig de 1782 «retiró certificación de sus dos años de estudios» i de la seva assistència a classe fins al dia del seu comiat⁽²⁾. És evident que aquella certificació la va utilitzar en un altre centre.

Ara exposem un cas contrari. Un cas en què ens consta positivament que va abandonar els estudis. Josep Ministrall Cortada, natural de Colomers, es va matricular el 14 d'octubre de 1784. Al juny de 1785 no va superar l'examen de 1r curs «por corto». Va tornar a repetir el curs al 1786 i no el van deixar examinar-se perquè havia faltat a les classes de dissecció. Al final de l'any 1788, va aconseguir aprovar el 1r curs. Al 1789, no es va presentar a exàmens de 2n curs i al 1790, quan ho va fer, el van tornar a suspendre.

A la vista d'aquells resultats, van decidir expulsar-lo del Col·legi, però deuria manifestar fermes propòsits d'esmena perquè se'l va tornar a admetre a examen de 2n curs «después de indultado» l'any 1792, i «quedó reprovado y por Real Orden expulso»⁽³⁾.

En altres ocasions, l'estudiant simplement deixava d'anar a classe i no es prenia ni la molèstia de demanar examinar-se, atès que l'assistència a les classes era condició indispensable per poder-se presentar a examen.

En el primer quadre, el lector pot veure un seguit de noms, darrera dels quals figura la data de la matrícula i un interrogant en el lloc destinat a la classe de títol. Sintetitzats i ordenats cronològicament són els següents.

Com es veurà, el nombre màxim d'abandonaments era al primer curs, però no és estrany registrar casos al 3r i al 4t any. D'alguns no tenim notícia de llur graduació, però considerem que van acabar la carrera quan assolixen el 5è o el 6è curs.

(2) AUC. 165, 81.

(3) AUC. 170, 546.

No van ni arribar a examinar-se de 1r els següents.

- Abdó Puig i Barceló, de Rupia (1766) ⁽⁴⁾.
- Jordi Llagostera i Gell, de Sant Feliu de Guíxols (1770) ⁽⁵⁾.
- Antoni Feliu Barceló, de Begur (1771) ⁽⁶⁾.
- Martí Girbau Barceló, de Palafrugell (1772) ⁽⁷⁾.
- Pere Armenter Gorgoll, de Palamós (1772) ⁽⁸⁾.
- Felip Bernosell Púbol, de Torroella de Montgrí (1774) ⁽⁹⁾.
- Miquel Malpeu Suñer, de Torroella de Montgrí (1783) ⁽¹⁰⁾.
- Thomàs Vila Aymerich, de Rupia (1784) ⁽¹¹⁾.
- Tomàs Camps Martorell, de Torroella de Montgrí (1786) ⁽¹²⁾.
- Onofre Mestres i Gou, de Torroella de Montgrí (1787) ⁽¹³⁾.
- Pere Martí Carreró, de Sant Feliu de Guíxols (1792) ⁽¹⁴⁾.
- Josep Carbonell Martí, de Corçà (1794) ⁽¹⁵⁾.
- Salvi Mollà Morató, de Santa Cristina de la Vall d'Aro (1797) ⁽¹⁶⁾.
- Salvi Martí i Forns, de Verges (1798) ⁽¹⁷⁾.
- Miquel Coma Mestres, de Torroella de Montgrí (1801) ⁽¹⁸⁾.
- Domènec Coll i Matalí, de la Bisbal (1801) ⁽¹⁹⁾.
- Narcís Blanch, de Verges (1803) ⁽²⁰⁾.
- Joan Pi, de Pals (1805) ⁽²¹⁾.
- Domènec Botet i Darder, de Palamós (1805) ⁽²²⁾.
- Joan Sitges, de Pals (1805) ⁽²¹⁾.
- Josep Font i Call, de la Bisbal (1814) ⁽²³⁾.
- Abdó Saló i Pla, de la Bisbal (1815) ⁽²⁴⁾.
- Pere Gorgoll Rosell, de la Bisbal (1819) ⁽²⁵⁾.
- Antoni Barceló Mató, de Begur (1819) ⁽²⁶⁾.
- Pere Frigola Corredor, de Begur (1821) ⁽²⁷⁾.
- Salvi Oliu Castellà, de Mont-ras (1824) ⁽²⁸⁾.
- Marià Ballester Duran, de Torroella de Montgrí (1826) ⁽²⁹⁾.

(4) AUC. 166, 95.

(5) AUC. 166, 483; 167, 458.

(6) Josep Danon. *Aportació a l'Estudi de la Medicina Social a Catalunya*, Barcelona, 1975. I Diccionari, núm. 7.231.

(7) AUC. 165, 409; 167, 206.

(8) AUC. 166, 705; 167, 566.

(9) AUC. 165, 351.

(10) AUC. 170, 480.

(11) AUC. 169, 182.

(12) AUC. 170, 656.

(13) AUC. 171, 33.

(14) AUC. 171, 381.

(15) AUC. 169, 357.

(16) AUC. 175, 39.

(17) AUC. 175, 74.

(18) AUC. 174, 104.

(19) AUC. 175, 140.

(20) AUC. 175, 182.

(21) AUC. 175, 257.

(22) AUC. 175, 246.

(23) AUC. 177, 754.

(24) AUC. 177, 173.

(25) AUC. 178, 92; 124, 54 D.

(26) AUC. 178, 176.

(27) AUC. 142, 75; 162, 39.

(28) AUC. 179, 24.

(29) AUC. 179, 206.

- Joaquim Casellas Bacó, de la Bisbal (1826) ⁽³⁰⁾.
- Ramon Cama Nogué, de la Bisbal (1829) ⁽³¹⁾.
- Pere Font i Ferrer, de Corçà (1829) ⁽³²⁾.
- Antoni Desayre Frigola, de la Bisbal (1834) ⁽³³⁾.
- Joan Mas Mir, de Verges (1835) ⁽³⁴⁾.
- Narcís Castañer Quintana, de Palamós (1835) ⁽³⁵⁾.
- Josep de Bahí Casabó, de la Pera (1838) ⁽³⁶⁾.
- Antoni Falgueras Libori, de Colomers ⁽³⁷⁾.

Van deixar el Col·legi després d'haver aprovat el 1r curs:

- Simó Moret Martí, de Palamós (1763, 1764) ⁽³⁸⁾.
- Joan Gali Carreras, de Palafrugell (1764, 1765) ⁽³⁹⁾.
- Joan Sastre i Falgueras, de Verges (1806, 1807) ⁽⁴⁰⁾.
- Francesc Marquès i Mauri, de Begur (1823, 1825) ⁽⁴¹⁾.
- Miquel Solo Deulofeu, de Palamós (1836, 1837) ⁽⁴²⁾.
- Martí Llibert i Arnall, de Pals (1840, 1841) ⁽⁴³⁾.

Els casos que venen a continuació -com veurem- són exemples d'estudiants que abandonen després de diverses temptatives més o menys desafortunades.

Salvador Vidal Balmanya, de Calonge, es va matricular el 5 d'octubre de 1781. Va aprovar el 1r al 1782 i al 1783 el suspengueren «por corto». Va aprovar al 1784 i el tornaren a suspendre al 1785. En conseqüència «dexó luego el estudio» ⁽⁴⁴⁾.

Narcís Piferrer Roure, també Calonge i matriculat el 1789, va ser suspès de 1r curs als exàmens de 1790, 1791 i 1792 ⁽⁴⁵⁾.

Salvi Fontanella Calvet de Castell d'Aro va entrar al Col·legi el 8 de novembre de 1793. Va suspendre el 1r curs al 1794. Va aprovar-lo al 1795 i el 2n, al 1796, però al 1797 el van tornar a suspendre de 3r. L'any 1798 li aprovaren el 3r, però el suspengueren de 1r i 2n i aleshores va abandonar l'Escola ⁽⁴⁶⁾.

Antoni Bofill, de la Bisbal, es va matricular l'any 1805. No consta si

(30) AUC. 179, 249.

(31) AUC. 185, 92.

(32) AUC. 185, 103.

(33) AUC. 187, 78.

(34) AUC. 187, 169.

(35) AUC. 187, 166.

(36) AUC. 182, 154.

(37) AUC. 182, 202.

(38) AUC. 165, 49.

(39) AUC. 166, 97; 167, 259.

(40) AUC. 175, 318.

(41) AUC. 176, 178.

(42) AUC. 181, 272.

(43) AUC. 190, 74.

(44) J.M. Calbet Camarasa i J. Corbella Corbella. *Diccionari Biogràfic de Metges Catalans*. Seminari Pere Mata, Barcelona 1982, núm. 1781. D'ara en endavant: *Diccionari*.

(45) AUC. 171, 199.

(46) AUC. 171, 465.

es va examinar els anys 1806 i 1807; només sabem que va aprovar el 25 de setembre de 1807 els exercicis del Batxillerat en Filosofia ⁽⁴⁷⁾.

Molt semblant és el cas de Martí Aymerich Avellí, matriculat el 1824 i Batxiller en Filosofia, el 26 de setembre de 1827⁽⁴⁸⁾. Alguns no van mostrar aquest entestament en provar fortuna una i altra vegada, com ara Josep Rovira i Mir, que en quedar suspès als exàmens de 1r curs l'any 1809, ho va deixar córrer⁽⁴⁹⁾. O Pere Ferragut i Masaller, matriculat l'any 1822, que va aprovar el primer al 1823 i va abandonar, en ser suspès, l'any següent⁽⁵⁰⁾.

Bastants són els casos que figuren als llibres amb 3, 4, 5 i 6 cursos aprovats, però es pot documentar llur graduació. Molts els considerem com a alumnes que van acabar per la senzilla raó que difícilment s'abandonen uns estudis quan estan gairebé acabats.

Diguem, finalment, que d'alguns ens consta que no van acabar perquè al cap d'un temps de no comparèixer per l'Escola eren denunciats per intrusisme. Aquest fet -Pere Gorgoll i Rosell, de la Bisbal⁽²⁵⁾, n'és un exemple- va ser bastant freqüent. Francesc Puig deia d'ells que eren «fugitivos del Colegio». Eren gent que s'havien passat dos o tres anys a l'Escola, i per deficient que fos la seva preparació solia ser una mica menys dolenta que la dels empírics que treballaven arreu de Catalunya abans que Virgili fundés el Col·legi de Barcelona.

BONS ESTUDIANTS I MALS ESTUDIANTS

La gran llista de fracassos escolars ens podria portar a una conclusió molt negativa sobre la intel·ligència o sobre l'aplicació del jovent català del segle XVIII. Les coses no van anar així. Van ser molts els alumnes que van cursar la carrera normalment, és a dir, van aprovar cada curs i al cap d'uns mesos (un temps més o menys llarg per preparar l'examen de revàlida) es graduaven.

No faltaven casos de nois aplicats que es veien obligats a interrompre llurs estudis. Les causes eren malalties pròpies, malalties del pare o de l'oncle titular de la botiga, al qual temporalment substituïen, o l'enrolament a l'exèrcit per a una determinada campanya dels que parlarem més endavant.

Van faltar a classes per malalts Abdó March Cunill (o Barceló), de Santa Cristina de la Vall d'Aro; matriculat el 21 de setembre de 1770, no es va presentar als exàmens de 1771 al 1774 «por haver estado

(47) AUC. 175, 219.

(48) AUC. 179, 42.

(49) AUC. 177, 72.

(50) AUC. 176, 153.

enfermo»^(51,52,53). I Francesc Puig i Brugada, de Torroella de Montgrí, matriculat al 1788, deixà d'assistir a classe per malalt l'any 1791 i va tornar al Col·legi el 24 d'octubre de 1794⁽⁵⁴⁾.

En altres ocasions, figuren en les llistes impreses de l'alumnat uns quants noms seguits de «ausente con licencia». Tal va ser el cas de Josep Sabadi i Cortada, d'Ullastret, del qual es diu «tiene licencia en 1775 como consta en el memorial que presentó»⁽⁵⁵⁾. Evidentment que aquestes absències perfectament acceptades per la direcció del Col·legi perllongaven la carrera. Però hem de dir que la causa més abundant d'allargar-se els estudis era les pèrdues del curs per pocs coneixements (por corto) o per no haver assistit a classe o a pràctiques. Era el cas de gent que es graduava, és a dir, que acabava la carrera, però ho feien a empentes i rodolons. Posem-ne uns quants exemples, començant pels sagnadors.

Narcís Grivé Cadenet, de Verges, representa la «normalitat». Es va matricular l'octubre de 1831 i es va examinar al juny de 1832, 1833 i 1834. Aquell mateix any de 1834 va aprovar l'examen de revàlida⁽⁵⁶⁾. El que és curiós és que això representa l'excepció. Gairebé tots els sagnadors van trigar més de 3 anys.

Unes vegades era perquè havien de repetir un curs o dos (cas de Jaume Pi Rustallet de Pals)⁽⁵⁷⁾ o perquè per diverses raons, havent aprovat els tres anys d'estudis, no es presentaven a revàlida de seguida, com Esteve Vila i Camps, de Calonge, que va aprovar els exàmens de 1767, 1768 i 1769 i no es va presentar a l'examen de sagnador fins al 15 de juny de 1771⁽⁵⁸⁾.

Altres vegades el que passava era que l'alumne volia sortir del Col·legi amb el títol de romancista de dos exàmens que comportava 5 cursos i, al final, es desanimava i es conformava amb el més ínfim dels títols que atorgava el Col·legi. En són exemples Josep Carbonell Fuster, de Corçà i matriculat el 3 d'octubre de 1771; quan al 1779 havia aprovat 4 cursos, va superar el 6 de novembre d'aquell any l'únic examen de sagnador⁽⁵⁹⁾.

El cas de Miquel Botet i Fina, de Palamós, va ser encara més decebedor. Botet va començar a estudiar Medicina i va aprovar el 1r curs a Cervera, l'any 1780. Va aprovar els exàmens de 1781 i al 1782 va haver de superar el primer entrebanc. Se li va denegar l'autorització de presentar-se a examen per faltes repetides d'assistència a classe, però «haviendo justificado que sus faltas no eran culpables se admitió después a examen y pasó la 3ª clase».

(51) AUC, 134, 489; 165, 295.

(52) *Diccionari*, núm. 7725.

(53) AUC, 167, 150.

(54) AUC, 171, 105; 134, 1070.

(55) AUC, 166, 591.

(56) AUC, 186, 338.

(57) AUC, 153, 86; 190, 26.

(58) AUC, 134, 183; 166, 257.

(59) AUC, 134, 508.

Al febrer de 1784 -quan cursava 4t any- va abandonar la seva plaça d'intern a l'Hospital «sin dar noticia a sus superiores». L'11 de desembre, va regularitzar la seva situació en absentar-se «con licencia del Director con el ánimo de perder otro año». Al 1785, va tornar al Col·legi, va aprovar la 4a classe al 1786 i va acabar examinant-se de sagnador el 29 de novembre de 1788. Nou anys per davallar de metge a sagnador!⁽⁶⁰⁾.

Passem ara als romancistes de dos exàmens i presentem com un paradigma de normalitat Boi Ferran i Salvà, de Palau-sator. Matriculat el 20 d'octubre de 1780, va aprovar els exàmens de 1781 a 1784 any en què va entrar a la 5a classe. El 5 de febrer superava els 2 exàmens de romancista⁽⁶¹⁾.

En canvi, Francesc Cortada i Lloreta, d'Ullastret, va començar l'any 1762, però l'any 1770 encara no havia superat l'anatomia pel que va ser severament amenaçat d'expulsió. Finalment, el 9 de maig de 1774 (als 12 anys) obtenia la graduació, que normalment s'assolia amb 5 o 6 anys d'estudis⁽⁶²⁾.

Per fer-se càrrec de la gran quantitat de carreres allargassades, àdhuc en el cas dels cirurgians llatins, és suficient confrontar l'any de la matrícula amb l'any de la graduació. A tall d'exemple, citarem uns quants noms de cada graduació

Sagnadors: diferència normal de 3 a 4 anys com el de
Josep Carbonell Fuster 1775-1779 ⁽⁶³⁾ o
Josep Mont Compte 1828-1831 ⁽⁶⁴⁾.

Per contra: Josep Portulas ⁽⁶⁵⁾ 1836-1841
Miquel Vidal Balmanya 1776-1782 ⁽⁶⁶⁾
Miquel Buscarons Vidal 1815-1821 ⁽⁶⁷⁾
Josep Ministral Falgueras 1834-1839 ⁽⁶⁸⁾
Bonaventura Deulofeu Co 1838-1846 ⁽⁶⁹⁾

Romancistes de 2 exàmens, diferència normal 5-6 anys com les de:
Càndid Marquès Salamó 1819-1824 ⁽⁷⁰⁾
Josep Coll Espiell 1814-1819 ⁽⁷¹⁾

(60) AUC, 169, 106; 134, 762.

(61) AUC, 170, 285; 134, 675.

(62) AUC, 134, 265; 166, 67.

(63) AUC, 165, 515.

(64) AUC, 143, 90; 185, 5.

(65) AUC, 151, 101.

(66) AUC, 170, 5.

(67) AUC, 139, 310 D.

(68) AUC, 147, 102; 187, 85.

(69) AUC, 153, 56; 188, 287.

(70) AUC, 141, 71; 178, 60.

(71) AUC, 139, 282 D.

En contraposició tenim:

Francesc Carol Malleu 1814-1821 ⁽⁷²⁾

Gaietà Coll Matalí 1786-1797 ⁽⁷³⁾

Narcís Buscarons Vidal 1824-1844 ⁽⁷⁴⁾

Llatins de 2, 5 o 9 exàmens, entre 6 i 7 anys. Són exemples de normalitat:

Francesc Grassot Cortada 1768-1775 ⁽⁷⁵⁾

Per contra tenim:

Josep Sarís Cals 1795-1803 ⁽⁷⁶⁾

Pere Simó Matalí 1777-1789 ⁽⁷⁷⁾

Ferran Coll Matalí 1769-1778 ⁽⁷⁸⁾

Els Batxillers o Llicenciats en Cirurgia constitueixen una excepció, perquè entre un total de 19 solament trobem Pelegrí Caselles Roig (1814-1832) ⁽⁷⁹⁾ i Josep Ribes Martí (1814-1824), ⁽⁸⁰⁾ havent sobrepassat el temps normal, que es podia estimar entre 6 i 7 anys, com va passar amb Domènec Moret Sardó (1816-1822) ⁽⁸¹⁾ i Antoni Campamar Nadal (1814-1821) ⁽⁸²⁾.

És més degut al fet que aquestes graduacions van regir des de 1797 a 1827 i hi van haver els 6 anys de Guerra de la Independència i els 4 de la revolució liberal, en què es van haver de fer moltes concessions de tipus polític i són bastants els individus que van aprovar la revàlida de Llicenciat en Cirurgia mèdica en menys anys dels 6 o 7 que es poden considerar normals.

A tall d'exemple, donarem 5 noms: Salvador Roure Mont (1814-1816) ⁽⁸³⁾ i Llorenç Petit Vidal (1814-1816) ⁽⁸⁴⁾. D'aquests dos anys, en van passar un al Col·legi (el curs 1814-1815) i els foren acceptats 5 anys (a l'efecte d'escolaritat) que van passar a l'exèrcit durant la Guerra del Francès.

De manera semblant es van llicenciar en Cirurgia mèdica Josep Martí Corrador (1815-1820), ⁽⁸⁵⁾ amb la diferència, però, que aquí els anys extra-col·legials van ser solament dos contra quatre passats a les aules. Àdhuc sense recórrer a convalidar anys passats a l'exèrcit, registrem llicenciats en cirurgia mèdica a base de cursar 5 anys, casos de Joaquim Marsal i Serra ⁽⁸⁶⁾ i de Felip Benicio Rigau Boix ⁽⁸⁷⁾, els dos des de 1814 a 1819.

(72) AUC. 139, 310; 177, 83.

(73) AUC. 170, 666; 134, 974.

(74) AUC. 179, 64; 150, 10.

(75) AUC. 134, 167, 400; 166, 383.

(76) AUC. 134, 1159; 171, 604.

(77) AUC. 134, 460; 165, 253.

(78) AUC. 134, 448; 165, 257.

(79) AUC. 143, 196.

(80) AUC. 141, 96.

(81) AUC. 174, 332; 139, 328 D.

(82) AUC. 139, 298 D; 177, 78.

(83) AUC. 139, 136 D.

(84) AUC. 139, 154 D.

(85) AUC. 139, 284 D; 7206.

(86) AUC. 139, 275 D; 771.

(87) AUC. 139, 255 D.

DIFERENTS CLASSES DE GRADUATS

Els 174 alumnes que es van graduar poden ser dividits en dues grans categories: 87 romancistes i 87 llatins. Cada grup queda subdividit així:

Romancista d'un examen (sagnadors)	36
Romancistes de dos exàmens	51
Llatins de 2 exàmens	13
Llatins de 3 o 5 exàmens	14
Llatins de 9 exàmens	5

A partir de 1795.

Batxillers, Llicenciats o Doctors en Cirurgia mèdica	46
--	----

A partir de 1827.

Batxillers, Llicenciats o Doctors en Medicina i Cirurgia	46
--	----

ELS QUE MILLORAVEN

Hem vist casos de gent que comencen els estudis amb la pretensió d'arribar a metge o a cirurgia llatí i acabaven en simples sagnadors. Examinem ara la història d'uns quants que no es van conformar amb llur estatus i van decidir millorar de qualificació acadèmica.

Josep Mont i Compte, de Corçà, es va matricular el 1r d'octubre de 1828 i va cursar en els tres anys reglamentaris els estudis de sagnador, títol que va guanyar l'11 de novembre de 1831. Però l'any 1840 va demanar a l'Escola ser llicenciat en medicina i cirurgia. Li van convalidar 2 anys i es va examinar entre 1841 i 1845 (5 cursos). Un mes després del darrer examen -el 4 de juliol de 1845- aprovava el Batxillerat en Medicina i Cirurgia ⁽⁸⁴⁾.

Dos ascensos més modestos són els de sagnador a romancista de dos exàmens i de llicenciat en cirurgia mèdica a llicenciat en medicina i cirurgia. Josep Pibernat i Batlle era un cirurgià empíric que exercia a Vilopriu. Al seus 54 anys, el Col·legi li va oferir la possibilitat de legalitzar la seva posició a base d'examinar-lo i atorgar-li el títol de sagnador (12 de setembre de 1816)⁽⁸⁸⁾. Un any més tard deuria invocar serveis prestats a l'exèrcit durant la Guerra de la Independència («5 a de prica») i el van aprovar els dies 11 i 19 de setembre de 1817⁽⁸⁹⁾.

Ja hem dit com a partir de 1827 els Reials Col·legis de Cirurgia atorgaven títols de Llicenciat en Medicina i Cirurgia. Van ser bastants els que tenien o la carrera de medicina o el títol de cirurgià, els que van voler tenir el nou títol que els autoritzava a tractar tota mena de malalts.

(88) AUC. 139, 174 D.

(89) AUC. 134, 212.

Hem recollit 3 exemples: un cirurgià, Joaquim Pardas Romaguera (1799-1805),⁽⁹⁰⁾ que l'any 1830 es llicenciava en medicina. Posarem també dos exemples de romancistes que van passar a cirurgians llatins. Són Vicenç Brancós⁽⁹¹⁾, de Ruplà i Esteve Beyras Albert,⁽⁹²⁾ de la Bisbal, que es van examinar de matèria mèdica l'any 1807 i 1803, respectivament.

ELS ALTRES SANITARIS

Renunciem a parlar dels apotecaris, que mereixen un treball a part. Ens ocuparem dels metges que van conviure amb aquells cirurgians i d'aquells cirurgians que mai no van passar pel Col·legi perquè, quan aquest es va fundar i van ser aprovades les ordenances, ja havien rebut el Privilegi per exercir la cirurgia per part del Protomedicat.

Hem comptabilitzat 70 metges sortits de les Facultats de Medicina procedents de les Universitats següents:

Osca	36
Cervera	13
Montpeller	2
Gandia	2
Ignorat	14

i un de cada u de València, de Saragossa, d'Oriola i d'Irache. Total 71, perquè un d'aquests metges -el Dr. Viader Arbell- figurava llicenciat a Osca i doctorat a Saragossa. No deixa de ser curiós que més de la meitat fossin graduats per Osca. A aquella petita universitat hi anaven els catalans per dos motius. Un per no anar a Cervera -la universitat imposada per un rei d'odiada memòria- i l'altre per la proverbial benignitat dels exàmens, una manera de tenir una matrícula relativament nombrosa en la qual els catalans foren majoria.

Montpeller era el centre on anaven els que de debò els interessava formar-se. Les altres universitats petites com les de Gandia, Oriola (Alacant) i Irache, a Navarra, oferien facilitats en tot comparables amb Osca.

Hi ha registrats 23 cirurgians del Protomedicat. En tornarem a parlar de seguida en ocupar-nos de les «famílies medicoquirúrgiques». Al costat d'aquests empírics pre Col·legi, hi podem posar aquells cirurgians que en el moment de fundar-se el Col·legi no posseïen cap nomenament oficial. Solien ser homes granats, casats i amb fills emparentats amb algun cirurgià, la botiga del qual havien d'heretar. Aplicar-los la llei que -com a mínim- suposava passar-se estudiant tres anys a Barcelona era cosa de tot inaplicable.

(90) AUC, 155, 157.

(91) AUC, 139, 56.

(92) AUC, 134, 1165; 139, 20.

La solució donada per Pere Virgili i aplicada per Francesc Puig consistia a obligar-los a anar a Barcelona i aprovar-los per poc que fos possible. Era una solució política. Va ser el cas de Josep Pibernat i Batlle, de Vilopriu; no havia estat mai a l'Escola però va combatre a la Guerra del Francès i el van graduar de sagnador el 12 de setembre de 1816⁽⁸⁸⁾.

LES FAMÍLIES SANITÀRIES

La societat del segle XVIII era compartimentada i solia ser difícil passar d'una determinada situació social a una altra. Era freqüent que una botiga es transmetés de pares a fills o a gendres o a nebots. Això queda reflectit en dos fenòmens: la protecció a les vídues i l'existència de nissagues on abundaven cirurgians, metges i apotecaris.

Quan moria un cirurgià, la vídua -si no tenia fills capaços de fer-se càrrec de la botiga- podia explotar-la posant al capdavant un cirurgià titulat durant un any. Però si tenia fills, el director del Reial Col·legi li permetia seguir usufructuant-la fins que el fill es gradués.

Això que sembla tan senzill, en ocasions es complicava. Una de les maneres era quan les vídues feien trampa posant al capdavant de la botiga un empíric o un estudiant «fugitiu» de l'Escola, perquè aquesta solució il·legal era més barata que llogar els serveis d'un titulat.

Un cirurgià de cognom Pannon⁽⁹³⁾ exercia a Palafrugell. L'home va morir abans de 1765 i es permeté a la seva vídua, Teresa Calvet, mantenir la botiga fins que el seu fill Jaume tornés de l'exèrcit i es gradués a Barcelona. Aquesta situació, d'espera impregnada de companyonia i d'humanitat, va ser denunciada el 4 d'agost de 1769 per un cirurgià de Palamós que tenia ànima d'inquisidor, que es deia Domènec Boter i que havia donat més d'un maldecap a Francesc Puig⁽⁹⁴⁾.

Jaume Pannon es va poder matricular el 21 de setembre de 1771 i va obtenir el títol de cirurgià romancista de 2 exàmens el 7 d'agost de 1775⁽⁹⁵⁾. O sigui que la situació d'interinitat va durar més de 10 anys. El cas que acabem d'explicar és una demostració de com tot eren facilitats per assegurar la successió de pares a fills.

Examinem ara l'abundància amb què dos i fins tres germans cursaven estudis al Reial Col·legi. Tenim quatre casos de tres germans. Són: Ferran⁽⁷⁸⁾ (matriculat al 1769), Gaietà⁽⁷³⁾ (1786) i Domènec Coll i Matalí⁽¹⁹⁾, de la Bisbal. De Calonge registrem dues fratries de tres. Són els Vilà Camps: Esteve (1767)⁽⁵⁸⁾, Joan (1769)^(95,96) i Josep (1772)^(97,98), i Miquel (1815)⁽⁶⁷⁾,

(93) AUC. 166, 583; 134, 326.

(94) AUC. Mss. 763, 375.

(95) *Diccionari*, núm. 8492.

(96) AUC. 134, 237.

(97) AUC. 134, 449.

(98) *Diccionari*, núm. 8491.

Josep (1821)⁽⁹⁹⁾ i Narcís Buscarons Vidal (1824)⁽⁷⁴⁾. També Josep (1828 i 1840)^{(100) (*)}, Jordi (1830)⁽¹⁰¹⁾ i Narcís Mont i Compte (1834)⁽¹⁰²⁾, de Corçà.

Dotze de dos germans.

Pere (1769)⁽⁷⁷⁾ i Josep Simó i Matalí (1777)⁽¹⁰³⁾ i Joan⁽¹⁰⁴⁾ i Julià Sagaz Bofill⁽¹⁰⁵⁾, tots dos matriculats l'any 1804, de Verges. Jaume (1769)^(106,107) i Josep Carbonell Fuster (1775)^(108,59) i els Pardas Romaguera: Francesc (1792)⁽¹⁰⁹⁾ i Joaquim (1799)⁽¹¹⁰⁾, de Corçà. Esteve (1775)^(111,112) i Francesc Puig Brugada (1788)^(54,13), de Torroella. També d'aquesta localitat era la parella formada per Mateu (1774)⁽¹¹⁴⁾ i Baltasar (1778)⁽¹¹⁵⁾ Pou i Franquet. A Palamós trobem els Viñals Capdevila: Bernat (1771)⁽¹¹⁶⁾ i Francesc (1774)^(117,118), Simó (1763)⁽³⁸⁾ i Salvador Moret Martí (1771),⁽¹¹⁹⁾ dels quals van seguir en el transcurs d'una generació dos germans, fills segurament d'algun dels dos anteriors: Domènec (1816)⁽²⁰⁾ i Simó Moret Sardó (1823)⁽¹²¹⁾. Al segle XIX, Josep (1830)⁽¹⁸⁸⁾ i Miquel (1836)⁽⁴²⁾ Solo Deulofeu.

A la vila de Colomers hi trobem Joaquim Ministral Cortada (1777)^(122,123) i el seu germà Josep (1784)⁽¹²⁴⁾. Al 1805, Joaquim Ministral Padrissa⁽¹²⁵⁾ i al 1834, Josep Ministral Falgueras⁽⁶⁸⁾, que podrien ser un fill i un net d'alguns dels dos germans.

Hi ha també dues famílies amb el cognom Marsal. Una a la Pera formada per la parella Jacint (1773)^(126,127) i Miquel (1778)^(128,129) Marsal i Bassa, que a la matrícula figuren com a fills de cirurgià, seguida d'Ignasi (1802)⁽¹³⁰⁾ i Joaquim Marsal Serra⁽⁸⁶⁾ i continuada vers l'any 1840 per Narcís Marsal i Sorribas⁽¹³¹⁾. Els altres Marsal són de Corçà. Francesc⁽¹³²⁾

(*) Les dues dates corresponen a quan es va matricular per sagnador i quan ho va fer per Batxiller en Medicina i Cirurgia.

(99) AUC. 142, 30.

(100) AUC. 160, 87 D; 188, 5.

(101) AUC. 144, 151.

(102) AUC. 157, 94; 187, 113.

(103) AUC. 134, 775.

(104) AUC. 177, 142; 139, 274.

(105) AUC. 175, 224.

(106) *Diccionari*, núm. 6675.

(107) AUC. 134, 360; 167, 137.

(108) *Diccionari*, núm. 6676.

(109) AUC. 134, 1152.

(110) AUC. 174, 59.

(111) *Diccionari*, núm. 8305.

(112) AUC. 134, 528; 165, 693.

(113) *Diccionari*, núm. 8306.

(114) *Ibidem*, núm. 8270.

(115) AUC. 170, 180.

(116) *Diccionari*, núm. 8508.

(117) *Ibidem*, núm. 8509.

(118) AUC. 134, 494.

(119) AUC. 165, 355; 167, 179.

(120) AUC. 174, 332; 139, 328.

(121) AUC. 176, 187; 143, 4; 160, 5.

(122) *Diccionari*, núm. 7884.

(123) AUC. 134, 655; 170, 133.

(124) AUC. 170, 546.

(125) AUC. 175, 252; 139, 194 D.

(126) *Diccionari*, núm. 7758.

(127) AUC. 134, 451; 166, 781.

(128) AUC. 170, 152; 166, 781.

(129) *Diccionari*, núm. 7759.

(130) AUC. 174, 128.

(131) AUC. 160, 115.

(132) AUC. 175, 75.

i Jacint Marsal Muy⁽¹³³⁾, tots dos matriculats l'any 1798. Esteve (1836)⁽¹³⁴⁾ i Ramon Canet Pastor (1840)⁽¹³⁵⁾ eren de Santa Cristina de la Vall d'Aro.

A la Bisbal trobem al segle XVIII els germans Josep Manca Pérez (1764)⁽¹³⁶⁾ i Manuel (1772)^(137,138), i al segle XIX dues parelles: Pelegrí Casellas Roig (1814)⁽¹⁴⁸⁾ i el seu germà Francesc (1825)⁽¹³⁹⁾ i Esteve Casas i Manca (1835)⁽¹⁴⁰⁾ i Joaquim (1837)⁽¹⁴¹⁾. A Pals hi trobem tres parelles: la dels Molinas Prats: Francesc (1826)⁽¹⁴²⁾ i Esteve (1835)⁽¹⁴³⁾; la dels Martínez de Huete Sitges: Joan (1834)⁽¹⁴⁴⁾ i Pedro (1841)⁽¹⁴⁵⁾, i la de Jaume⁽¹⁴⁶⁾ i Miquel⁽⁵⁷⁾ Pi i Rustallet, tots dos matriculats l'any 1840.

Citem, finalment, de Calonge els germans Miquel⁽⁶⁶⁾ i Salvador Vidal Balmanya⁽⁴⁴⁾, matriculats respectivament els anys 1776 i 1781.

Si examinem les llistes, trobarem -incloent-hi metges i cirurgians del Protomedicat- unes nissagues de probables descendents. Començant per Begur registrem un Antoni Barceló (1758)^(147,148); un Francesc Barceló⁽¹⁴⁹⁾, metge graduat a Cervera al 1795; Josep Barceló⁽¹⁵⁰⁾, doctorat a Montpeller, Antoni Barceló Mató⁽²⁶⁾, romancista matriculat al 1819, i Francesc Barceló Mauri⁽¹⁵¹⁾, Batxiller en Medicina i Cirurgia al 1849.

De la Bisbal ja hem parlat dels germans Manca, Casellas i Casas i els tres Coll i Matalí. Hi podem afegir un Francesc Manca (1805)⁽¹⁵²⁾, un Francesc Casellas⁽¹⁵³⁾ (metge al 1776 a Cervera), Joaquim Casellas Bacó (1826)⁽³⁰⁾, un Josep Coll Espiell (1814)⁽⁷¹⁾ i un Gaietà Coll i Bassa (1830)⁽¹⁵⁴⁾.

A Calonge hem trobat dos metges: Martí⁽¹⁵⁵⁾ i Miquel⁽¹⁵⁶⁾ Balmanya (1758 a Cervera), segurament oncles dels germans Vidal Balmanya que ja hem esmentat. Afegim que s'ha documentat (amb poca precisió) un Josep Vidal Balmanya i un Josep Vidal citats als núm. 5688 i 5672 del *Diccionari*.

Ja hem parlat dels tres germans Mont i Compte a propòsit de Corçà.

(133) AUC. 139, 11 D.

(134) AUC. 181, 266

(135) AUC. 190, 123.

(136) AUC. 167, 49.

(137) *Diccionari*, núm. 7706.

(138) AUC. 134, 402; 165, 375.

(139) AUC. 143, 196; 179, 151; 160, 11.

(140) AUC. 183, 11.

(141) AUC. 147, 172.

(142) AUC. 144, 93; 160, 15 D.

(143) AUC. 148, 143; 181, 140.

(144) AUC. 152, 224; 187, 34.

(145) AUC. 190, 150.

(146) AUC. 153; 70; 190, 35.

(147) *Diccionari*, núm. 6196.

(148) AUC. 91, 15.

(149) *Diccionari*, núm. 6205.

(150) *Ibidem*, núm. 292.

(151) AUC. 184, 120; 160, 28 D.

(152) AUC. 174, 199.

(153) *Diccionari*, núm. 1057.

(154) AUC. 145, 167; 180, 70.

(155) *Diccionari*, núm. 373.

(156) *Ibidem*, núm. 374.

Diguem que al 1753 un Jordi Mont⁽¹⁵⁷⁾ es va rebre de Batxiller en Medicina a Osca i el mateix va fer Narcís Mont Riera⁽¹⁵⁸⁾ al 1795. A Palafrugell trobem dos cirurgians i tres metges que porten com a primer cognom el Riera. Són Ramon Riera Basta⁽¹⁵⁹⁾, Batxiller a Osca al 1751; Damià Riera Bonet^(160,161), Llatí de 5 exàmens al 1766, Raimon Riera Mascarós^(162,163) Llatí de 3 exàmens l'any 1773; Francesc Riera Vidal⁽¹⁶⁴⁾, Batxiller en Medicina a Osca al 1780, i Antoni Riera⁽¹⁶⁵⁾, Llicenciat en Medicina a Osca al 1802.

A Palamós es prodiga el cognom Prats. Un metge Antoni Prats⁽¹⁶⁶⁾, documentat l'any 1707; Josep Prats⁽¹⁶⁷⁾, Batxiller en Medicina a Osca l'any 1756; Francesc Prats^(168,169), Llicenciat en Medicina a Cervera al 1775, i Josep Prats Pagès⁽¹⁷⁰⁾, del qual ens consta que al 1837 cursava el 4art any al Reial Col·legi de Cirurgia.

A Pals destaca el cognom Sitges. Ja sigui patern, Joan Sitges⁽¹⁷¹⁾, Batxiller en Medicina a Osca l'any 1776; Joan Sitges Busquets⁽¹⁷²⁾, llicenciat també a Osca dos anys més tard; Joan Sitges⁽¹⁷³⁾ i Francesc Sitges Ros⁽¹⁷⁴⁾ matriculats al Reial Col·legi al 1805 i al 1807. Ja sigui matern com els dos germans Juan i Pedro Martínez de Huete i Sitges, dels quals ja hem parlat. Afegim que els dos germans Pi i Rustallet^(146,57) tenen un possible antecessor en Joan Pi,⁽²¹⁾ matriculat 35 anys abans al Reial Col·legi.

A Rupia ens consten uns Puig pare i fill⁽¹⁷⁵⁾ i un Abdó Puig Barceló (1766)⁽⁴⁾ i Joan Puig Mestres (1769)⁽¹⁷⁶⁾. L'abundància a tot Catalunya del cognom Puig ens obliga a ser molt prudents a l'hora de definir-nos.

A Torroella són a assenyalar tres Massaguers: Josep Massaguer,⁽¹⁷⁷⁾ Batxiller en Medicina al 1742; Jaume Massaguer, Batxiller en Medicina a Osca al 1780, i Isidre Massaguer Bladó⁽¹⁷⁸⁾, Batxiller en Medicina i Cirurgia al Reial Col·legi l'any 1845.

(157) Ibidem, núm. 3135.

(158) Ibidem, núm. 3136.

(159) Ibidem, núm. 4230.

(160) Ibidem, núm. 4231.

(161) AUC. 134, 40; 165, 103.

(162) AUC. 134, 230; 165, 57.

(163) Diccionari, núm. 8400.

(164) Ibidem, núm. 4242.

(165) Ibidem, núm. 4211.

(166) Ibidem, núm. 8284.

(167) Ibidem, núm. 3853.

(168) Ibidem, núm. 8285.

(169) AUC. 168, 169.

(170) AUC. 180, 281; caixa 308.

(171) Diccionari, núm. 5048.

(172) Ibidem, núm. 5050.

(173) AUC. 180, 284.

(174) AUC. 175, 381.

(175) Josep Massons. *Francesc Puig i els cirurgians del seu temps*. Publicacions del Seminari Pere Mata, 1993, p. 150. D'ara en endavant: *F. Puig*.

(176) AUC. 165, 233; caixa 301.

(177) Diccionari, núm. 2915.

(178) AUC. 182, 259; 160, 85.

EL FUTUR DELS ALUMNES

Si bé el Col·legi va ser fundat amb la idea de proporcionar bons cirurgians a l'exèrcit, la major part dels graduats nodria la vida civil i s'establien al seu poble o a pobles veïns. Per exemple, Domènec Ferrer i Mir⁽¹⁷⁹⁾, que era de la Bisbal, sabem que es va establir a Garriguella. Salvi Martí Comàs, de Corçà, exercia a Verges entre 1780 i 1783⁽¹⁸⁰⁾. Boi Farran i Sala, de Palau-sator (1780-1785)^(181,61), «se estableció en las casas que hai fuera la Puerta Nueva» (de Girona). Francesc Garrigolas Puig, també de Palau-sator se'n va anar a Barcelona^(182,183). Diguem, finalment que Damià Riera i Bonet (1762-1766) el trobem el 28 de setembre de 1780 a Tarragona, formant part de la Junta Directiva del Gremi de Cirurgians⁽¹⁸⁴⁾.

El cas d'Esteve Marturià i Fernel⁽⁶³⁾, de Calonge, és l'únic catedràtic del Reial Col·legi nascut al Baix Empordà. Va cursar la carrera de cirurgia llatí de 1774 a 1780 data en què segurament va superar la revàlida de cirurgia de 9 exàmens^(*). Va guanyar la càtedra l'any 1793⁽¹⁸⁵⁾ i deuria morir abans de maig de 1808.

La sort d'aquells cirurgians rurals era bona si ens atenem a llur importància social, reflectida en la freqüència amb què els seus noms figuren als llibres parroquials com a padrins de bateig o testimonis de casament. El que no solia ser tan brillant era el seu estatus econòmic, com ho demostra el relatiu gran nombre de fills de cirurgia que cursen la carrera a Barcelona, guanyant-se la vida com a fadrins dels operatoris barcelonins. Per exemple, Miquel Botet i Fina⁽⁶⁰⁾, fill^(**) i net de cirurgians de Palamós ens consta que va entrar de fadrí a la botiga de Francesc Bramon el 16 de març de 1780 (es va matricular el 27 de setembre d'aquell any) i hi continuava l'octubre de 1782⁽¹⁸⁶⁾.

Josep Carbonell i Fuster, de Corçà va iniciar els seus estudis el 3 d'octubre de 1775 i va romandre a la botiga de Josep Portusachs fins que es va graduar de sagnador el 6 de novembre de 1779⁽¹⁸⁶⁾. Miquel Marsal Bassa, de la Pera, també fill d'un cirurgià, és el que va continuar en el lloc de Carbonell perquè va treballar a can Portusach⁽¹⁸⁷⁾ el 14 d'octubre de

(*) Al llibre 134 d'AUC. on figuren les graduacions de la seva època no hem aconseguit trobar el seu registre. En canvi figura com cirurgià llatí d'honor.

(**) El seu pare era Domènec Botet i Esparraguera (189).

(179) *Diccionari*, núm. 7269.

(180) *Ibidem*, núm. 7782.

(181) *Ibidem*, núm. 7207.

(182) AUC. 169, 86; 134, 696.

(183) *Diccionari*, núm. 7415.

(184) AUC. Mss. 763, 40.

(185) Manuel Usandizaga. *Historia del Real Colegio de Cirugía de Barcelona*. Instituto Municipal de Historia, Barcelona, 1964, p. 161.

(186) AUC. caixa 306, 1456:3.

(187) AUC. caixa 306, 1456:3 i 6.

1799 i consta que hi era l'octubre de 1782⁽¹⁸⁸⁾. Un altre aprenent de can Portusach va ser Domènec Viola i Pol. Hi va entrar el 27 d'octubre de 1781 i hi continuava l'octubre de 1782⁽¹⁸⁸⁾.

Josep Simó Matalí, fill del cirurgià Bernat Matalí que exercia a Verges, era un dels quatre fadrins que a l'octubre de 1782 treballaven a la botiga de Josep Ridec⁽¹⁹⁰⁾. En canvi Joaquim Ministrall Cortada de Colomers figura a l'octubre de 1782 a la botiga de Francesc Maneja⁽¹⁹¹⁾.

S'ha de saber que totes aquestes col·locacions estaven controlades per la direcció del Col·legi, que es cuidava que aquells minyons poguessin anar a classe. A més, el dissabte el Col·legi no funcionava perquè era el dia de major afluència de clients que anaven a afaitar-se i a tallar-se els cabells. Era una mena de beca que Virgili havia ideat a fi que els estudiants mancats de recursos poguessin estudiar cirurgia.

ELS MALDECAPS DE L'EXERCICI RURAL

Podem dir que el primer maldecap era tirar endavant la família, evidenciat amb el nombre de fills de cirurgians que es guanyaven la vida mentre estudiaven treballant als obradors de Barcelona.

L'altra font de preocupacions era la constant lluita entre companys per arrabassar-se la clientela^(*) o els conflictes amb els metges que denunciaven casos -unes vegades infundats i altres reals- d'haver assistit malalts de medicina interna i -sobretot- haver-los-hi estès receptes.

Un poble conflictiu va ser Verges. Primerament -amb data 28 de maig de 1773- el Dr. Francesc Martí va denunciar Bernat Simó per intrusisme mèdic⁽¹⁹³⁾. Entre 1780 i 1783, els dos metges -Joan Martí i Narcís Saló- van denunciar per idèntic motiu els cirurgians Esteve Puig Brugada, Salvi Martí Comas i Pere Simi⁽⁹⁴⁾. Els metges i un cirurgià de Torroella de Montgrí van denunciar Marià Fornesa d'intrusisme mèdic. Fornesa va poder demostrar que les denúncies eren infundades (1773).

Altres dificultats provenien de voler mantenir la propietat d'una botiga després de morir el titular. Aquest va ser el cas dels Botet a Palamós. Domènec Botet i Esparraguera era un cirurgià fill d'un cirurgià. Els Botet tenien dues botigues. L'any 1779 va morir el pare i Domènec Botet volia conservar aquella botiga per a un seu fill -Miquel Botet i Fina- que cursava el 1r any de Medicina a Cervera.

(*) Aquesta és la denúncia de Grau Pujol de Sant Feliu de Guíxols del 21 de juny de 1774 contra Romà Passapera⁽¹⁹²⁾.

(188) AUC. caixa 306, 1456:64.

(189) AUC. caixa 301.

(190) AUC. caixa 306, 1456:85.

(191) AUC. caixa 306, 1456:39.

(192) AUC. Mss. 763, 562, 566.

(193) AUC. Mss. 763, 457.

(194) AUC. Mss. 763, 451.

Amb aquest fi Botet va proposar a la direcció de l'Escola que el seu fill deixaria Cervera i es matricularia al Reial Col·legi, i mentre estudiés la botiga seria regentada per un fadrí de Sant Llorenç de Cerdans que es deia Llorenç Faitx ⁽¹⁹⁵⁾. Francesc Puig -aleshores director del Reial Col·legi- va acceptar el tracte i el noi Botet es va matricular al Col·legi el 27 de setembre de 1780. L'any 1783 va entrar a la 4a classe i aquell alumne es va espatllar. Va començar a perdre cursos amb absències en ocasions justificades i en altres sense justificar. Total que al cap de 8 anys, el que havia de ser un cirurgià llatí va acabar sent un humil sagnador ⁽¹⁹⁶⁾.

De les desventures de Teresa Calvet, vídua de Pannon ja ens n'hem ocupat abans. Els que tenien maldecaps de debó eren els que exercien sense títol. Joan Casas que exercia a l'Escala va denunciar Abdó Puig instal·lat a Albons, l'any 1767. L'alcalde d'aquest poble va intercedir prop del Reial Col·legi i aquest va aprovar Puig amb un simple examen ⁽¹⁹⁷⁾. Un altre que exercia sense títol de cap mena era Joan Puig, a Rupia. L'home es va comprometre a examinar-se al Reial Col·legi al cap de 4 mesos i ho va complir ^(198,199). Quan Joan Puig havia superat aquella contrarietat, n'hi va venir una altre. El seu fill, que es deia Joan Puig com el pare, es va ajuntar amb un tal Grassot de Palafrugell i van ser acusats de robar un col·legial intern «desarrejando una arca». Els dos «presumptes» lladres van ser expulsats del Reial Col·legi ⁽²⁰⁰⁾.

Francesc Puig -aleshores secretari de l'Escola- va tenir la delicadesa d'escriure el 6 de gener de 1766 a Don Domingo Miquel, de la Bisbal, encarregant-li que donés la notícia al seu pare «para que vea de recoger a su hijo cuanto antes para que... no se precipite a mayor deslíz... y le vea en una pública afrenta; yo siento infinito que su Padre tenga este disgusto pero no dudo que la prudencia de Vm. sabrá minorarle el quebranto» ⁽²⁰¹⁾.

ELS CIRURGIANS MILITARS

Els cirurgians dedicats al servei de les forces armades són de dues classes: professionals i eventuais. En efecte, de temps immemorial han existit cirurgians que han dedicat gran part o tota la seva vida a aquesta tasca, i també sempre ha existit la figura d'aquell cirurgià que s'ha incorporat a l'exèrcit i a l'armada amb motiu d'una campanya i, en acabada, ha retornat a la vida civil.

(195) AUC. caixa 301, 1971:31.

(196) *F. Puig*, p. 95.

(197) AUC. Mss. 763, 245.

(198) *F. Puig*, pp. 74 i 150.

(199) AUC. Mss. 763, 92.

(200) AUC. Mss. 763, 385.

(201) AUC. Mss. 763, 386.

Com sigui que la finalitat principal del RCC era assortir l'èxit de bons cirurgians, dins la nostra casuística trobem un bon nombre de cirurgians militars. Parlem, en primer lloc, dels eventuais. Quan s'organitzava una campanya, sorgia al RCC la figura del «practicant». Eren alumnes reclutats al Col·legi de manera voluntària. Els era ofert un salari variable entre 300 i 350 rals mensuals i la seva missió era ajudar el cirurgià d'un batalló o d'un hospital.

No hi ha cap campanya a la segona meitat del segle XVIII i primera del XIX on no figurin «practicants» del RCC. A la direcció del Col·legi li era molt fàcil enviar minyons voluntaris, perquè el temps de campanya els era reconegut a l'efecte d'escolaritat. D'altra banda, guanyaven un sou doble del d'un jornalero del camp i satisfien les ànsies d'aventures pròpies de la joventut. Per a aquells que pensaven convertir-se en cirurgians militars, aquella aventura era un esglai per ingressar a l'exèrcit.

La primera campanya, quan tot just s'havia inaugurat el Reial Col·legi, va ser la de la invasió de Portugal, l'any 1762. No hi va concórrer cap alumne del Baix Empordà. Al desgraciat intent d'assaltar Alger, hi assistí Feliu Cabañes i Vinyoles, de Sant Feliu de Guíxols l'any 1775, quan cursava el 5è any amb un sou mensual de 300 rals⁽²⁰²⁾. També va prendre part en l'expedició a Rio Grande (en els límits entre l'actual Uruguai i Brasil). Feia un any que era romancista de dos exàmens i va ser nomenat Practicant major de l'hospital de la illa de Santa Catalina, amb un sou de 400 rals al mes⁽²⁰³⁾. Cabañes no va seguir la carrera militar i després d'aquelles dues aventures es va plantar a Sant Feliu de Guíxols (la seva presència està documentada el 16 de març de 1780)⁽²⁰⁴⁾.

L'any 1791, els moros van assetjar la plaça de Ceuta. Entre altres, el Col·legi hi va enviar Jaume Brancós i Roig amb el sou de 350 rals al mes i amb viatges pagats. La campanya de Brancós va durar uns 8 mesos (del 7 de setembre de 1791 al 16 d'abril de l'any següent) i «por el mérito que contrajo, Su Majestad se sirvió concederle uso del uniforme de los cirujanos del Ejército»⁽²⁰⁵⁾. Brancós va fer carrera dins l'exèrcit. Als escalafons de 1822 i 1823 tenia el núm. 2 dels 1rs Ajudants de cirurgia⁽²⁰⁶⁾.

Més tard -al gener de l'any 1782-, en la llista d'estudiants que van ser enviats a prendre Maó, hi figurava Baltasar Pou i Franquet⁽²⁰⁷⁾. Va venir, a continuació la Guerra contra la Convenció (1793-1795). Del Baix

(202) AGS. Secretaría de Hacienda, lligall 1054.

(203) Ibidem, lligall 1058.

(204) AUC, caixa 301.

(205) José Mª Massons. *Historia de la*

Sanidad Militar española. Ed. Pomares-Corredor, Barcelona, 1994, vol. I, p. 372. D'ara en endavant: *Historia de la S.M.*

(206) Segòvia (escalafons de 1822 i 1823).

(207) AUC, caixa 306, 1454.

Empordà, hi van anar Antoni Roig Dispés, de la Bisbal⁽²⁰⁸⁾, i Domènec Viola Pol⁽²⁰⁸⁾, de Torroella de Montgrí.

L'any 1801, Espanya era una aliada de França i hi havia el projecte d'envair Portugal. Una mesura va consistir a concentrar tropes a Galícia i a Extremadura. En el grup d'estudiants que van anar a aquesta darrera regió, hi figurava Alexandre Marquès i Roura, de Palamós. Aquella campanya li va valer aprovar el 4t curs sense haver anat a classe⁽²¹¹⁾.

La Guerra de la Independència (1808-1814) va buidar pràcticament d'alumnes el Reial Col·legi. Qui més qui menys es va unir als patriotes que plantaven cara als francesos. Tant va ser així que a partir de 1812 els professors i alguns graduats fugits de Barcelona van organitzar exàmens, primer a Mataró, després a Argentona i, finalment, a Vic, i van atorgar graduacions.

Així va ser com Josep Forgas i Mató, de Begur, va aprovar la revàlida de romancista de 2 exàmens a Argentona, el 27 de maig de 1812⁽²⁰⁹⁾. Narcís Oliveras Aloy, al juny de 1814 i amb pocs dies de diferència, es va rebre de Batxiller i de Llicenciat en Cirurgia Mèdica⁽²¹⁰⁾.

Als que van servir l'exèrcit com a practicants, el temps passat en campanya els valgué a l'efecte d'escolaritat. Van aprovar la Llicenciatura en Cirurgia Mèdica amb 4 anys de Col·legi i dos de pràctica a l'exèrcit Felip Benicio Rigau Boix, de Sant Feliu⁽⁸⁷⁾, el 5 de maig de 1819, i Josep Martí Corrador de Palafrugell⁽⁸⁵⁾, el 17 de maig de 1820.

Amb dos anys de Col·legi i tres de pràctica, van sortir romancistes de 2 exàmens Ignasi Martinell Palau, de Corçà⁽²¹¹⁾, el 21 de maig de 1816, i Joaquim Ministral Padrisa, de Colomers⁽¹²⁵⁾, el 9 de gener de 1817. Llorenç Petit i Vidal, de la Bisbal⁽⁸⁴⁾, i Salvador Roure i Mon⁽⁸³⁾ van rebre la llicenciatura en Cirurgia Mèdica el 14 de maig de 1816, i el 23 de gener de 1816 respectivament, amb un sol any cursat a l'Escola (s'havia matriculat el 1r d'octubre de 1814) acreditant haver passat 5 anys a l'exèrcit. I el que va batre el rècord, perquè no va trepitjar mai les aules, va ser Joan Falgueras Puig, de Torroella⁽²¹²⁾, aprovat de romancista el 26 de juliol de 1816.

La darrera campanya va ser la I Guerra Carlista (1833-1840) en el curs i a conseqüència de la qual el Col·legi va cedir a les exigències dels alumnes mobilitzats. Per exemple, Josep Prats Pagès va sol·licitar examinar-se fora de temps (el 16 d'octubre de 1837) per estar mobilitzat⁽²¹³⁾.

En dues ocasions es van atorgar graus de Llicenciatura en Medicina i

(208) AUC. 134, 963; 170, 348.

(209) AUC. 175, 209; 140, 11.

(210) AUC. 140, 36; 174, 225.

(211) AUC. 175, 307; 139, 156.

(212) AUC. 139, 169; 175, 262.

(213) AUC. caixa 308.

Cirurgia eximint cursar el 7è any (cas de Josep Gatus Pons, d'Albons)⁽²¹⁴⁾, «en atención a haber obtenido Sobresaliente en los 5 años de su carrera» i dels dos darrers anys a Miquel Mitjanas Joher, de Garrigoles⁽²¹⁵⁾, «por haber estado en el Ejército».

També cal dir que tots aquests estudiants eren voluntaris, perquè qui no volia anar a la guerra podia evitar-ho pagant una quantitat fixada. Així es dona el cas d'estudiants del Baix Empordà que es van matricular i van cursar la carrera durant el període de guerra: Josep Barceló Segaró⁽²¹⁶⁾, de Pals (1833-1841); Esteve Casas Manca⁽²¹⁷⁾, de la Bisbal (1835-1841), i Francesc Barceló Combis⁽²¹⁸⁾, de Vulpellac (1838-1844).

Tots aquests casos corresponen a situacions provisionals, encara que alguns d'ells es van incorporar a l'exèrcit com a cirurgians o metges militars. Un cas de provisionalitat que va durar 20 anys va ser el protagonitzat per Josep Buscarons Vidal, de Calonge (Llicenciat en Medicina i Cirurgia l'any 1828), i que va ocupar entre 1836 i 1857 la plaça de metge de l'Hospital Militar de Girona⁽²¹⁹⁾.

Pel que toca als cirurgians militars de «carrera», la manera d'entrar a l'exèrcit era aconseguir del director del Col·legi (que era el «Cirujano Mayor de los Ejércitos») figurar en una terna que era enviada al coronel d'un regiment quan aquest havia de cobrir una vacant de cirurgia en algun dels seus dos o tres batallons. A partir de 1829, l'entrada, però es, va fer per oposició.

En la casuística que hem exposat, només hi hem trobat un cas -Brançós-, que va continuar i va fer carrera entre els militars. Ara parlarem dels que s'hi van quedar, encara que no tots van esperar la jubilació reglamentària.

Del segle XVIII sabem dels dos germans Vila i Camps. Joan (llatí de 3 exàmens al 1773) l'any 1781 era a Orà⁽⁹⁶⁾, plaça del nord d'Àfrica on Espanya mantenia una important guarnició. Josep era cirurgia del Regiment d'Infanteria de la Princesa i el dia 23 de setembre de 1785 es va jubilar amb mig sou de Consultor de Cirurgia (un grau més que 1r Ajudant) establint-se a Múrcia⁽²²⁰⁾. Hem de dir que Josep era cirurgia de 9 exàmens de l'any 1778⁽⁹⁷⁾, i que al 1796 es va doctorar a Barcelona i el 7 de gener de 1808 -tot i que estava retirat- va enviar al Col·legi una dissertació sobre ferides per arma de foc⁽²²¹⁾.

D'altres, sabem que els anys 1822 i 1823 eren cirurgians militars perquè

(214) AUC. 147, 20; 180, 220; 136, 42 D.

(215) AUC. caixa 317, 289:2.

(216) AUC. 148, 165; 181, 71.

(217) AUC. 181, 153.

(218) AUC. 157, 231; 182, 167.

(219) *Historia de la S.M.* III, p. 133.

(220) AUC. caixa 311, 2015.

(221) AUC. 123, 135 D.

figuraven a l'escalafó que Salvi Illa va confeccionar a l'efecte que cada u conegués la seva antiguitat.

Figuren en aquest escalafó ordenats de menor a major: Llorenç Petit Vidal, que era 2n Ajudant amb el núm. 28. Seguien els 1rs Ajudants Joan Gali, de Palafrugell, amb el núm. 96; Joaquim Pardas de Corçà, amb el núm. 50; Josep Saris, d'Ullastret, amb el núm. 34, i Antoni Deulofeu Jofra de Palafrugell era el 1r Consultor Supernumerari (és a dir, era el tercer en la categoria del Cos de Cirurgians Militars)⁽²⁰⁶⁾.

És que Deulofeu tenia una llarga història militar. Va ingressar a la Sanitat Militar l'any 1788, uns mesos abans d'aprovar la revàlida de cirurgia romancista de 2 exàmens el 17 de juny de 1789⁽²²²⁾. Va prendre una part molt activa en la campanya del Rosselló (1793-1795); el 2 de desembre de 1805 era el cirurgià del Regiment de Cavalleria de la Reina i es va veure afavorit amb una mesura de tipus general, que consistia en el fet que tots els cirurgians militars romancistes podien obtenir el títol de Llicenciats en Cirurgia Mèdica revalidant-se de Batxillers en Llatinitat, cosa que va aconseguir al Reial Col·legi de Cirurgia de la Puríssima de Burgos, de recent fundació⁽²²³⁾. Durant la Guerra de la Independència va dirigir els serveis quirúrgics de l'exèrcit de Galícia⁽²²⁴⁾ i en el període constitucional (1820-1824) va tenir aquest càrrec a Catalunya⁽²²⁵⁾.

Una altra font d'informació sobre la professionalitat militar ens arriba perquè figuren els seus expedients a l'Arxiu General Militar de Segòvia. Són:

Narcís Oliveras Aloy (1807-1814). Va actuar al Maestrat durant la I Guerra Carlista (1833-1840). Joan Falgueras Puig (1805-1816). Salvador Roure (1814-1816), al qual ja ens hem referit. Miquel Buscarons Vidal (1815-1821), que es va retirar amb la categoria de Consultor de Cirurgia. Pere Casellas Coll (1822-1827), que havia cursat estudis de Medicina i Cirurgia a Montpeller i els va revalidar a Barcelona⁽²²⁶⁾. Josep Puig i Pi (1819-1829), ingressat a l'exèrcit al 1833. Gaietà Coll (1830-1837). Josep Boy Deulofeu (1830-1837), ingressat a Sanitat Militar l'any 1838⁽²²⁷⁾. No deuria estar molts anys a la milícia perquè està documentada la seva presència a Sant Feliu de Guíxols, on exercia l'any 1844⁽²²⁸⁾. Isidre Massaguer Bladó (1839-1845), del qual sabem que va ingressar a Sanitat Militar l'any 1854.

Bastants d'ells es van jubilar en complir l'edat reglamentàries, però

(222) AUC. 134, 790; 170, 420.

(223) AUC. 126, 109 D.

(224) *Historia de la S.M.* IV, p. 220.

(225) *Ibidem*, IV, p. 342.

(226) AUC. 124, 88 D.

(227) *Historia de la S.M.* IV, p. 217.

(228) AUC. caixa 288, 1871.

sabem que Gaietà Coll Bassa, que va prendre part en la I Guerra Carlista com a 2n Ajudant de Cirurgia del Regiment de Zamora, quan va acabar la guerra, va demanar immediatament tornar a l'estat civil «por tener que mantener su madre viuda y tres hermanas, sin exponerlas a los horrores de la indigencia»⁽²²⁹⁾.

Un aspecte de la vida militar dels cirurgians era el servei de l'armada, per bé que gairebé tots aquests es formaven al Reial Col·legi de Cirurgia de Cadis. Un d'aquests graduats, que era natural de Canet de Mar, va acabar els seus dies a Sant Feliu de Guíxols. Es deia Gabriel Parera. Havia ingressat al Col·legi de Cadis l'any 1755⁽²³⁰⁾. La seva vida a la Marina de Guerra no va resultar certament agradable. No va ascendir a «Cirujano 1o de la Armada» fins l'any 1770⁽²³¹⁾, és a dir, als 15 anys de servei, passats gairebé sempre embarcat, cosa que comportava unes condicions d'alimentació i allotjament horribles. D'altra banda, la seva base fins al 1770 va ser el Ferrol. Posteriorment, en ascendir, va ser destinat a Cartagena, amb viatges al Pacífic amb la fragata «El Aguila»⁽²³²⁾ i amb una temporada a les illes Malvines amb un fred inimaginable i 4 mesos de nit polar⁽²³³⁾. De tota manera, va tenir un final feliç. L'any 1774 va passar una temporada de permís a Canet de Mar arreglant uns problemes derivats de l'herència dels seus pares morts en la seva absència, i es va assabentar que la plaça de «reconocimiento de matrícula»^(*) que l'armada tenia a Sant Feliu de Guíxols estava vacant; la va demanar i li van donar⁽²³⁴⁾.

(*) La missió d'aquest cirurgià era examinar la gent destinada al servei de la Marina de Guerra.

(229) *Historia de la S.M.* II, p. 101.

(230) *Ibidem*, I, p. 290.

(231) *Ibidem*, I, p. 311.

(232) *Ibidem*, I, p. 296.

(233) *Ibidem*, I, p. 286.

(234) AUC. 139, 207; 177, 187.